

УДК 336 (477)

Ю. М. Осадчук

кандидат економічних наук., викладач кафедри

фінансів, обліку та аудиту

Хмельницького кооперативного

торговельно-економічного інституту, м. Хмельницький

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

У статті досліджено процес становлення державного регулювання ринку фінансових послуг та його інституціональне забезпечення. Розглянуто основні складові елементи механізму державного регулювання даного сегмента. Окреслено шляхи підвищення ефективності державного регулювання ринку фінансових послуг.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, державне регулювання ринку фінансових послуг, механізм державного регулювання ринку фінансових послуг.

Osadchuk Yu. M. MECHANISMS OF STATE REGULATION OF FINANCIAL SERVICES

This article explores the process of formation of state regulation of the financial services market and its institutional support. The basic components of the state regulation of this segment. Outlined ways to improve state regulation of financial services.

Keywords: market financial services, government regulation of the financial services market, the mechanism of state regulation of financial services.

На сучасному етапі розвитку економіки України ринок фінансових послуг знаходиться на стадії свого формування, у зв'язку з чим виникає потреба в адекватному механізмі регулювання, що є необхідною передумовою ефективного функціонування цього ринку.

Важливість державного регулювання ринку фінансових послуг зумовлена необхідністю забезпечення єдності ринку, нагляду за функціонуванням фінансових установ і захисту прав споживачів фінансових послуг. Регулювання має забезпечувати належне виконання ринком фінансових послуг основної функції – розподілу і перерозподілу фінансових активів між сферами економіки, регіонами країни та країнами в межах світового ринку. Вітчизняний ринок фінансових послуг характеризується відсутністю чітких традицій та правил функціонування, що зумовлює необхідність розробки концептуальних підходів до побудови ефективного механізму державного регулювання даного сегмента.

Значний вклад у розвиток механізму державного регулювання ринку фінансових послуг зробили Дж. Стігліц, Т. Кембелл, Г. Марковіц, Е. Нікбахт, Р. Тьюлз, Ю. Фама, У. Шарп, Я. Міркін та ін. Питання розвитку державного регулювання ринку фінансових послуг виступає предметом наукових розробок ряду вітчизняних науковців, серед яких: О. Барановський, Н. Блага, А. Близняк, П. Бороздін, Н. Внукова, В. Геєць, С. Герасимова, В. Корнеєв, М. Крупка, Н. Кузнецов, А. Кузнецова, І. Михасюк, О. Мозговий, С. Реверчук, В. Унинець-Ходаківська.

Метою статті є визначення особливостей становлення державного регулювання ринку фінансових послуг, уточнення сутності поняття «механізм державного регулювання ринку фінансових послуг» та окреслення його структурних елементів.

У науковій літературі існують різні визначення категорії «механізм». Слово «механізм» походить від грецького «mechanē», що перекладається як пристрій, машина, знаряддя. Термін означає, по-перше, систему, пристрій, який визначає порядок якогось виду діяльності, по-друге, послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища.

Регулювання (від грецького «regulare» – направляти, впорядковувати) – це напрям розвитку, рух будь-чого з метою привести до ладу, системи; приведення до такого стану, який забезпечує нормальну і правильну роботу. Близьким до цього поняття є «управління» – керівництво спрямування будь-якої діяльності. Механізм управління, на думку Г. Атаманчука, є складовою частиною системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта. Щоб розрізнити ці поняття вважатимемо, що регулювання – це функція управління, яка забезпечує функціонування керованих процесів у межах заданих параметрів [1, с.42].

Щодо поняття «механізм державного регулювання» існують різні підходи до його трактування. У найбільш широкому розумінні механізмом регулювання може бути сама держава, якщо розглядати її як форму суспільного самоуправління.

Дослідження питань необхідності та рівня державного регулювання економічних процесів здійснювалися науковцями, починаючи з XV ст. У міру розвитку економічної теорії відношення до ролі державного регулювання постійно змінювалося.

Теорії, розроблені трьома основними економічними школами, а саме: неокласичною, кейнсіанською та інституціональною, – значно різняться між собою. Слід зазначити, що основоположником теорії державного регулювання є

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Дж. Кейнс. У його фундаментальній науковій праці «Загальна теорія зайнятості, проценту і грошей» доведено, що держава має відігравати провідну роль та активно втручатися в економічні та фінансові процеси.

У свою чергу, представники неокласичної економічної теорії в основному віддавали перевагу ринковому механізму господарювання, що обмежує рівень державного регулювання економіки. Також окремі положення щодо обмеження регулювання процесів економічного та фінансового розвитку з боку держави передбачали й розробки представників інституціональної школи [6, с.240]. Як наслідок, у результаті виникнення та існування альтернативних економічних теорій та під впливом особливостей функціонування національних фінансових систем, відмінностей рівня регулювання економіки на сьогоднішній день сформувалися і функціонують наступні моделі державного регулювання ринку фінансових послуг: секторна, єдиного нагляду (мегарегулятора) та перехресного регулювання.

Вважаємо, що державне регулювання ринків фінансових послуг слід трактувати як здійснення державою комплексу заходів, спрямованих на регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг для захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам.

Метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є:

- проведення єдиної ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;

- захист інтересів споживачів послуг;
- створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;
- створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків з урахуванням інтересів суспільства;
- забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
- дотримання учасниками ринків положень законодавства; запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції;
- контроль за прозорістю та відкритістю;
- сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг [2].

Основні нормативно-правові акти, відповідно до положень яких здійснюється державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг в Україні, відображені у таблиці 1.

Державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні здійснюється у наступних формах: ведення державних реєстрів фінансових установ і реєстрів осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг; нормативно-правове регулювання діяльності фінансових установ; нагляд за діяльністю учасників ринків фінансових послуг; застосування уповноваженими державними органами заходів впливу тощо [3].

Таблиця 1

Нормативно-правове регулювання ринку фінансових послуг в Україні

№ з/п	Вид нормативно-правового акта	Назва
1	Указ Президента України	«Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг»
2	Закони України	«Про організацію формування та обігу кредитних історій» «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» «Про недержавне пенсійне забезпечення» «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» «Про кредитні спілки» «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» «Про фінансовий лізинг» «Про страхування»
3	Розпорядження Нацфінпослуг	«Про віднесення операцій з фінансовими активами до фінансових послуг» «Про можливість надання юридичними особами-суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, фінансових послуг з надання коштів у позику та надання поручительств» «Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг» «Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ»

Перелік державних органів, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг в Україні, наведено на рис. 1.

Великою проблемою, яка знижує ефективність регулювання ринку фінансових послуг в Україні є, відсутність належного співробітництва та нечіткий розподіл повноважень між регуляторами ринків фінансових послуг, що зумовлено, перш за все,

недосконалою законодавчою базою, яка не визначає чіткого розмежування сфер впливу кожного з регуляторів та передбачає дублювання регулятивних повноважень.

Тобто через прийняття великої кількості нормативно-правових актів, які не завжди узгоджувались, постійно зменшувався рівень ефективного регулювання даного сектора.

Рис. 1. Структура органів державного регулювання ринку фінансових послуг в Україні

Існуюча система регулювання ринку фінансових послуг в Україні давно потребує комплексного реформування, тому у 2015 р. здійснено важливий крок у цьому напрямі – затверджено Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Основні етапи реалізації Програми наведено на рис. 2 [4].

Метою Програми є створення фінансової системи, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища згідно зі стандартами Європейського Союзу.

Ще одним важливим кроком у напрямі реформування ринку фінансових послуг України стала розробка Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015–2020 роки. Метою Стратегії є реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг для забезпечення сприятливих умов їх подальшого розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та відновлення довіри споживачів небанківських фінансових послуг.

Основними напрямками реалізації Стратегії визначено: дерегуляцію на ринках небанківських фінансових послуг та спрощення регуляторного середовища; удосконалення діяльності регулятора та підвищення ефективності державного нагляду; захист інтересів споживачів фінансових послуг та відновлення довіри до ринків небанківських фінансових послуг; регуляторний вплив на розвиток ринків небанківських фінансових послуг [2].

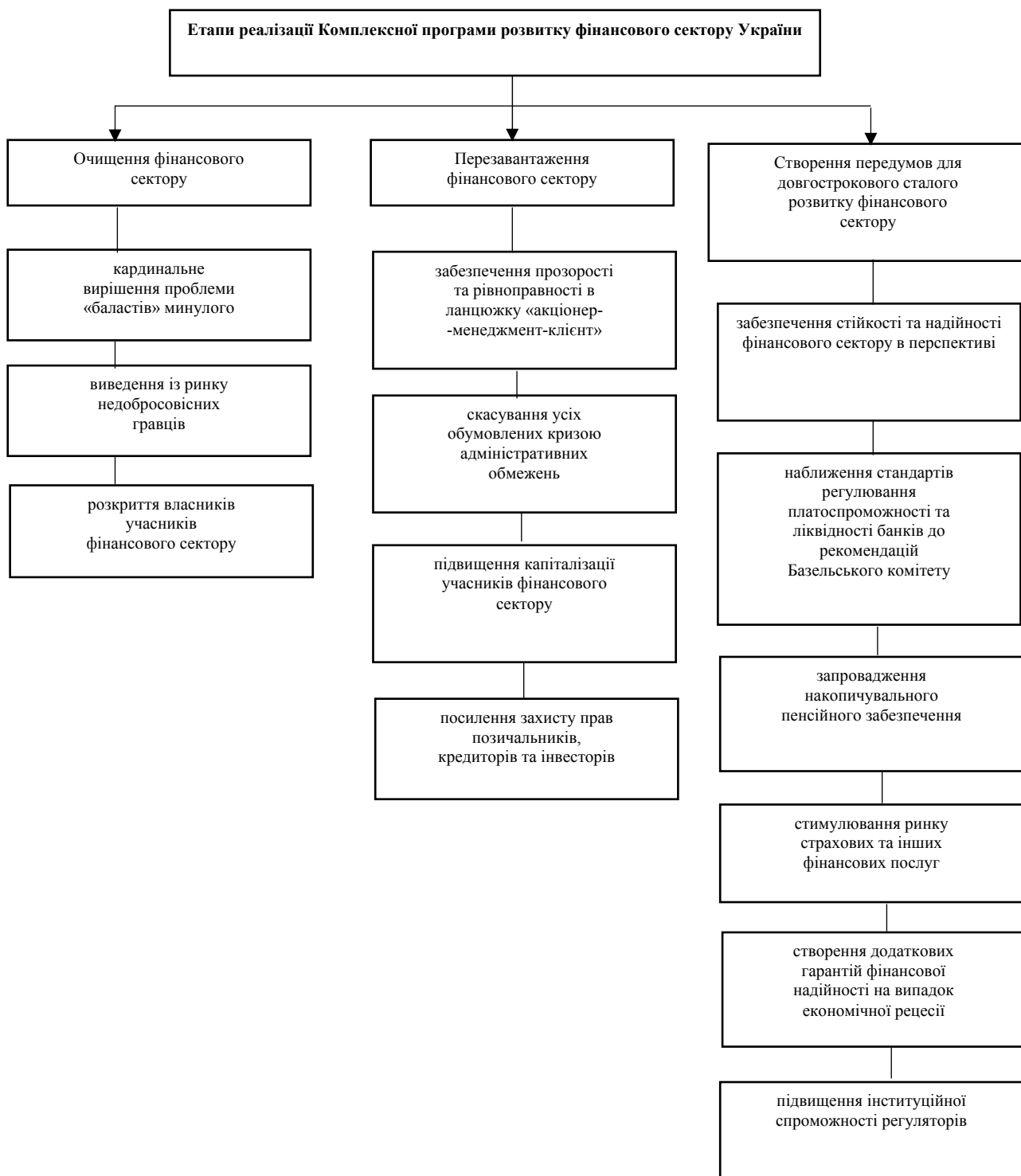
Вважаємо, що державна політика стосовно регулювання ринку фінансових послуг повинна бути

спрямована на досягнення таких цілей: стабільність, ефективність, чесність.

Під стабільністю розуміють забезпечення стабільної роботи грошово-кредитної системи також застосування державою заходів, спрямованих на запобігання виникненню ситуацій системної кризи на ринку. Ефективність роботи фінансової системи означає здійснення державою заходів, що сприяють зниженню витрат як професійних учасників, так і їх клієнтів на ринку фінансових послуг, а також заохочення конкуренції на даному ринку. Чесність полягає в забезпеченні прозорості ринку фінансових послуг, що означає попередження державою виникнення можливих порушень прав та інтересів споживачів фінансових послуг – клієнтів, професійних учасників ринку, попередження конфліктів інтересів при наданні фінансових послуг тощо.

Серед першочергових дій державної влади щодо реформування державного контролю у сфері фінансових послуг України, відповідно до проведених нами досліджень, має бути:

- вдосконалення нормативно-правового регулювання;
- впровадження світового досвіду та міжнародних стандартів;
- встановлення чітких правових меж впливу на політику та діяльність відповідних контрольних органів;
- вдосконалення методів та засобів державного контролю у сфері небанківських фінансових послуг;
- сприяння в розвиненні альтернативних державній форм контролю на ринку фінансових послуг.

Рис. 2. Етапи та складові реалізації Комплексної програми розвитку фінансового сектору України

Зважаючи на це, доцільним є внесення змін і доповнень до нормативно-правових документів, які регулюють відносини у сфері фінансових послуг та фінансового контролю, а також щодо формування системи запобіжного (пруденційного) нагляду, включаючи впровадження системи оцінки діяльності фінансових посередників на основі застосування міжнародних стандартів обліку і фінансової звітності.

Отже, процес регулювання діяльності ринку фінансових послуг в Україні нині далекий від досконалого. Відсутня єдина узгоджена політика щодо регулювання кожного сектору ринку,

функціонують цілих три державних органи, кожен з яких уповноважений регулювати певний сегмент ринку фінансових послуг. Діяльність саморегулювальних організацій, що діють на ринку фінансових послуг України, достатнім чином не регулюється жодним законодавчим актом, що свідчить про те, що ринковому способу регулювання процесу надання фінансових послуг в Україні належної уваги не приділяється. Крім того, на державному рівні слабо захищені права споживачів фінансових послуг, що також потребує окремої уваги. Подальший розвиток регулювання українського ринку фінансових послуг,

що буде спроможний задовольнити потреби суспільства у високоякісних фінансових послугах, доцільно здійснювати у координації із сучасними процесами реформування економіки країни в цілому, спираючись на успішний зарубіжний досвід.

По-перше, необхідно створити дієвий наглядовий механізм за дотриманням прав споживачів фінансових послуг. Такий механізм повинен передбачати:

- контроль з боку державних органів за наданням споживачам фінансових послуг повної та достовірної інформації про діяльність фінансових установ;

- закріплення на законодавчому рівні гарантій забезпечення прав споживачів щодо отримання страхових виплат, внесків на депозитні рахунки тощо;

- впровадження системи вирішення спірних питань, що виникають у процесі надання споживачам різноманітних фінансових послуг.

По-друге, доцільно впровадити прозорі правила функціонування ринку та відновити економічну конкуренцію. Для цього потрібно на законодавчому рівні закріпити головні принципи, за якими функціонує ринок фінансових послуг в Україні, включаючи: забезпечення відкритості усіх форм звітності фінансових установ; перегляд вимог до нормативів обсягів капіталу та ліквідності, достатніх для здійснення діяльності на ринку; спрощення процедури отримання ліцензій; стимулювання розвитку пріоритетних сегментів ринку фінансових послуг; жорсткий контроль за порушеннями норм законодавства щодо проявів недобросовісної конкуренції.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Є. П. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг / Є. П. Бондаренко, Д. М. Дмитренко // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – №2 (29). – С. 41-45.

2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

3. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>.

4. Комплексна Програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року від 18.06.2015 р. № 391

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.

5. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/>.

6. Унінець-Ходаківська В. П. Роль державного регулювання на ринку фінансових послуг / В. П. Унінець-Ходаківська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №6. – С. 238- 248.

References

1. Bondarenko Ye. P., Dmytrenko D. M. (2010). Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya rynku finansovykh posluh [Mechanism of State Regulation of the Financial Services Market]. Visnyk Ukrayins'koyi akademiyi bankiv's'koyi spravy [Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking]. Vol. 2(29). pp. 41-45. [in Ukrainian].

2. Supreme Council of Ukraine (2001). Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulyuvannya rynkiv finansovykh posluh [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets]. Law of Ukraine, adopted on 2001, July 12, 2664-III. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>. [in Ukrainian].

3. Supreme Council of Ukraine (1996). Pro derzhavne rehulyuvannya rynku tsinnykh paperiv v Ukrayini [On State Regulation of the Securities Market in Ukraine]. Law of Ukraine, adopted on 1996, October 30, 448/96. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>. [in Ukrainian].

4. Kompleksna Prohrama rozvytku finansovoho sektoru Ukrayiny do 2020 roku vid 18.06.2015 r. # 391 Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>. [in Ukrainian].

5. Ofitsiyyny sayt Natsional'noyi komisiyi, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi rynkiv finansovykh posluh Retrieved from: <http://nfp.gov.ua/>. [in Ukrainian].

6. Unynets'-Khodakivs'ka V.P. (2009). Rol' derzhavnoho rehulyuvannya na rynku finansovykh posluh. Aktual'ni problemy ekonomiky – Current problems of the economy. Vol. 6, pp. 238- 248. [in Ukrainian].